

Länsstyrelsen
i Jönköpings län

2018-03-02

Dnr 851-336-2018

Arbetsmarknadsdepartementet
103 33 Stockholm

Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag 46 enligt regleringsbrevet för 2017

Samhällsorientering för nyanlända

Innehållsförteckning

Förord

1. Bakgrund och genomförande

- 1.1 Bakgrund
- 1.2 Datainsamling
 - 1.2.1 Webbenkät
 - 1.2.2 Statistik från Arbetsförmedlingen
 - 1.2.3 Länsvisa rapporter

2. Deltagande i samhällsorienteringen

- 2.1 Uppgifter om deltagande
- 2.2 Kvinnor och mäns deltagande i samhällsorientering
- 2.3 Väntetider och orsaker till väntetider
- 2.4 Avbrott och avbrottsorsaker
- 2.5 Den utökade målgruppen

3. Genomförande av samhällsorienteringen

- 3.1 Språk
- 3.2 Flexibilitet
- 3.3 Kompletterande samhällsorientering
- 3.4 Kommunala planer och utvärderingar
- 3.5 Samhällskommunikatörer

4. Samverkan

- 4.1 Samverkan mellan kommuner och Arbetsförmedlingen
- 4.2 Regional samverkan
- 4.3 Nationell samverkan
 - 4.3.1 Samhällsportalen informationsverige.se
 - 4.3.2 MILSA utbildningsplattform

5. Samlad bedömning

- 5.1 Högt deltagande – man avbrott och väntetider behöver åtgärdas
- 5.2 Deltagande hos den utökade målgruppen behöver följas
- 5.3 Likvärdighet
- 5.4 Gemensamma rutiner för statistikhantering och uppföljning behöver utvecklas
- 5.5 Länsstyrelsernas roll i samhällsorienteringen

6. Avslutande kommentarer

7. Bilagor

- 1. Webbenkät
- 2. Statistik från Arbetsförmedlingen
- 3. Rapport Länsstyrelsen Blekinge
- 4. Rapport Länsstyrelsen Dalarna
- 5. Rapport Länsstyrelsen Gotland
- 6. Rapport Länsstyrelsen Gävleborg
- 7. Rapport Länsstyrelsen Halland

8. Rapport Länsstyrelsen Jämtland
9. Rapport Länsstyrelsen Jönköping
10. Rapport Länsstyrelsen Kalmar
11. Rapport Länsstyrelsen Kronoberg
12. Rapport Länsstyrelsen Norrbotten
13. Rapport Länsstyrelsen Skåne
14. Rapport Länsstyrelsen Stockholm
15. Rapport Länsstyrelsen Södermanland
16. Rapport Länsstyrelsen Uppsala
17. Rapport Länsstyrelsen Värmland
18. Rapport Länsstyrelsen Västerbotten
19. Rapport Länsstyrelsen Västernorrland
20. Rapport Länsstyrelsen Västmanland
21. Rapport Länsstyrelsen Västra Götaland
22. Rapport Länsstyrelsen Örebro
23. Rapport Länsstyrelsen Östergötland

Förord

Enligt förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare ska länsstyrelserna följa upp samhällsorienteringen och varje år lämna en rapport till regeringen. Enligt regleringsbrevet för 2017 ska redovisningen analyseras utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Uppdraget skall samordnas och redovisas av Länsstyrelsen i Jönköpings län till Regeringskansliet senast den 2 mars 2018.

Den här rapporten är framtagen av länsstyrelsernas interna arbetsgrupp för samhällsorientering - Torgny Ångquist (samordnare), Länsstyrelsen Skåne, Pia Severinsson, Länsstyrelsen Västra Götaland samt Pernilla Bylund, Länsstyrelsen Gävleborg. På uppdrag av länsstyrelsernas har Next Research & Consulting AB genomfört utskick och behandling av data i en webbenkät riktad till landets 290 kommuner.

Detta ärende har beslutats av länsråd Anneli Wirtén, Länsstyrelsen i Jönköpings län. Ärendet har föredragits av Torgny Ångquist, ansvarig för sammanställandet av årets rapport.

Anneli Wirtén
Länsråd, Länsstyrelsen i Jönköpings län

1. Bakgrund och genomförande

1.1 Bakgrund

Sedan 2010 är samhällsorientering en del av etableringen av nyanlända och kommunerna ska ge personer som omfattas av lag (2010:197) om etableringsinsatser möjlighet att delta. Sedan 2013 ska kommunerna även erbjuda vissa anhöriginvandrare delta.¹ Länsstyrelsens uppdrag är att främja och stödja samarbete mellan kommunerna om samhällsorientering² samt verka för regional samverkan mellan relevanta aktörer i planering, organisering och genomförande av insatser för vissa nyanlända invandrare.³

Samhällsorienteringen ska ge nyanlända en grundläggande förståelse för det svenska samhället och en bra grund för fortsatt kunskapsinhämtande. Målet med samhällsorienteringen är att deltagaren utvecklar kunskap om:

- de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna,
- den enskildes rättigheter och skyldigheter i övrigt,
- hur samhället är organiserat, och
- praktiskt vardagsliv.

En central del av samhällsorienteringen är att den skall ge utrymme för dialog och reflektion. Dialog och reflektion är förutsättningar för att inhämta kunskap om Sveriges konstitutionella grundvalar såsom de grundläggande principerna om alla människors lika värde och jämställdhet.⁴

Länsstyrelsen ska varje år lämna en gemensam redovisning om samhällsorientering till regeringen.⁵ Redovisningen ska under 2018 analyseras ur ett jämställdhetsperspektiv.⁶

1.2 Datainsamling

Denna rapport bygger på underlag från en webbaserad enkätundersökning till landets kommuner, statistik från Arbetsförmedlingen, samt länsrapporter från alla länsstyrelser.

1.2.1 Webbenkät

För sjunde året i rad skickade länsstyrelserna ut en webbenkät till landets 290 kommuner under hösten 2017. Enkäten besvarades av 260 kommuner vilket innebär en svarsfrekvens på ca 90 procent. Enkäten skickades ut under oktober 2017 med en svarstid om 6 veckor. Svaren på webbenkäten ger en bild av samhällsorienteringen i landet mellan 1 oktober 2016 till den 30 september 2017. Många frågor i webbenkäten har ställts i tidigare uppföljningar vilket gör det möjligt att följa utvecklingen över tid. Årets webbenkät har kompletterats med fler frågor uppdelade på kön, samt fler möjligheter till fritextsvar. (Bilaga 1)

1.2.2 Statistik från Arbetsförmedlingen

Uppgifter om antalet deltagare i samhällsorientering har inhämtats från Arbetsförmedlingen. (Bilaga 2)

1.2.3 Länsvisa rapporter

Till årets rapport bifogas rapporter från samtliga 21 län. (bilaga 3 – 24)

1 Lag (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare. Lag (2013:156) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare.

2 Förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare.

3 Förordning (2016:1363) om Länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare.

4 Förordningsmotiv (2010:1) Förordning om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare.

5 Förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare.

6 Länsstyrelsernas regleringsbrev 2017, punkt 43.

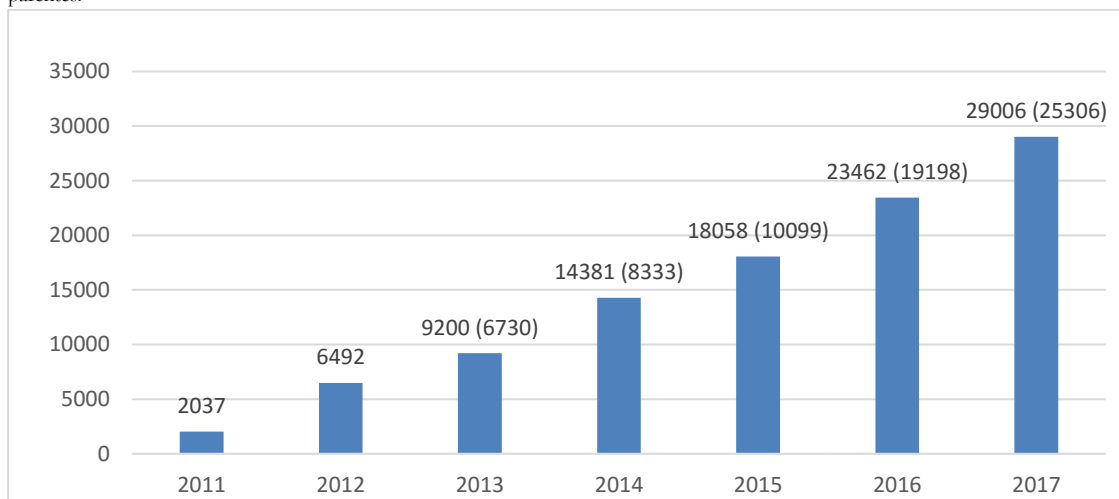
2. Deltagandet i samhällsorienteringen

2.1 Uppgifter om deltagande

Länsstyrelsen har frågat kommuner och Arbetsförmedlingen om hur många nyanlända som deltagit i samhällsorientering mellan den 1 oktober 2016 och den 30 september 2017.

Enkätundersökningen har skickats till samtliga 290 kommuner. 260 kommuner har besvarat enkäten och av dessa har 258 angivit att man erbjuder samhällsorientering till nyanlända.⁷

Figur 1. kommunernas uppgifter om antalet deltagare, etablering, i samhällsorientering 2011 - 2017. Arbetsförmedlingens siffror inom parentes.

Ovanstående tabell visar att diskrepansen mellan kommunernas rapportering och Arbetsförmedlingens rapportering har minskat avsevärt (Arbetsförmedlingens siffror inom parentes). I faktiska siffror var skillnaden år 2015, 7972 personer färre rapporterade av arbetsförmedlingen, skillnaden i årets rapport var 3700. År 2015 var skillnaden 45 procentenheter och år 2017 endast 13 procentenheter.

Skillnaden kan dock förväntas vara större än ovan angivna siffror då det saknas uppgifter från ca 30 kommuner. Tidigare års stickprovsanalyser⁸ antyder en underrapportering från Arbetsförmedlingens sida som delvis antas åtgärdats i och med att samstämmigheten förbättrats för varje år. Det är också troligt att kommunerna överrapporterar något. 40% av kommunerna anger i årets enkät att man inte kan särskilja på målgrupperna inom samhällsorienteringen i sin statistik (Arbetsförmedlingen rapporterar inte deltagande i samhällsorientering för den utökade målgruppen). Det kan också finnas en del andra felkällor i kommunernas rapportering där en deltagare som flyttat till annan kommun riskerar att räknas mer än en gång om samhällsorientering påbörjats i mer än en kommun. I vissa kommuner erbjuds även andra personer utanför dessa målgrupper samhällsorientering.

En av orsakerna till skillnader i statistik är att det saknas ett nationellt och enhetligt system för statistikföring, registrering av uppgifter om anmälda deltagare, samt uppföljning. Vissa kommuner har en helt manuell hantering eller redovisning i Excel-filer, medan några kommuner använder sig av mer avancerade system som till exempel SODA eller Advenis (som ibland Arbetsförmedlingen har tillgång till för anmälan).

⁷ Två kommuner anger att man inte erbjuder SO, på frågan varför svarar den ena kommunen att man håller på att omorganisera, den andra att man haft svårigheter att rekrytera kommunikatörer.

⁸ Se Länsstyrelsen Jönköpings rapport 2016:06, dnr 851-1620-2016 sid 21 f.

Enligt webbenkäten uppger 67 procent av kommunerna att alla inom etableringen får samhällsorientering, 21 procent svarar att alla inte får samhällsorientering och 12 procent vet ej. På fritextfrågan varför inte alla får samhällsorientering, är svaren av blandad karaktär (27 av kommunerna svarade på frågan). Bland annat svarade kommunerna:

”för få deltagare på ett visst språk”
”många deltagare får erbjudande men väljer att tacka nej”
”deltagare missar pga andra insatser”
”AF missar att anmäla”
”kön varit för lång och att deltagare därmed fått annan planering”

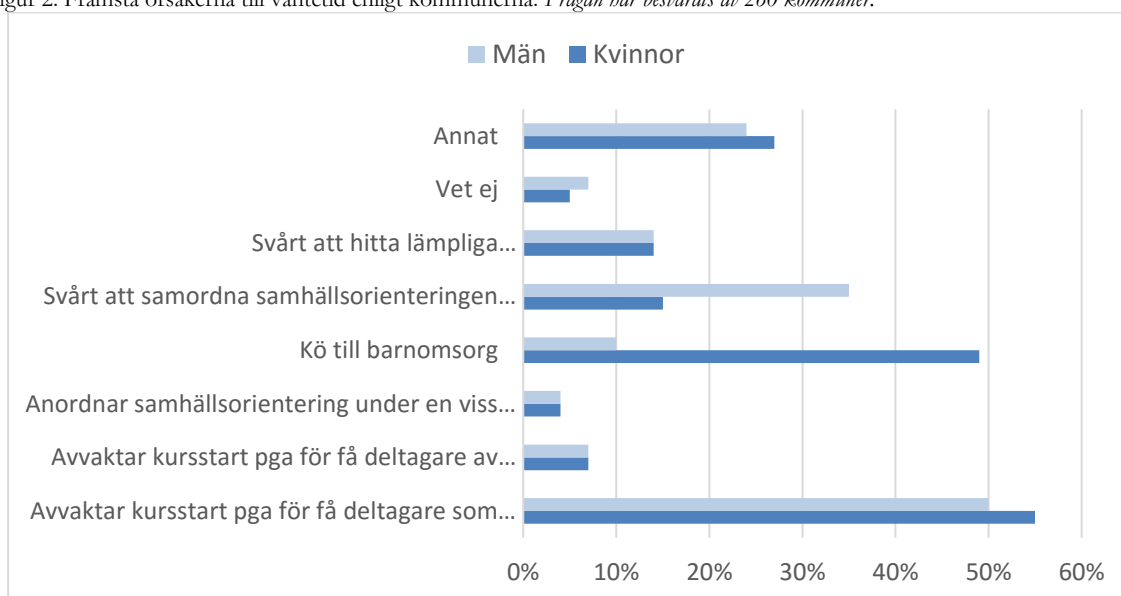
2.2 Kvinnor och mäns deltagande i samhällsorientering

Andelen kvinnor utgör ca 40 procent av totala antalet deltagare i samhällsorientering både i kommunernas och Arbetsförmedlingen statistik. Kvinnor utgör ca 43 procent deltagarna i etableringsprogrammet, se bilaga 2. En iakttagelse är att andelen kommunmottagna kvinnor i åldern 20–64 år uppgår till nästan 46 procent av totala mottagandet i kommunerna för ålderskategorin år 2017.⁹

2.3 Väntetider och orsaker till väntetider

Deltagare som omfattas av etableringslagen ska få samhällsorientering så snart som möjligt efter att etableringsplanen upprättats. Normalt ska deltagarna ha hunnit avsluta insatsen inom ett år från denna tidpunkt.¹⁰ Väntetiderna har inte förändrats nämnvärt sedan föregående år. En majoritet av svarande kommunerna, ca 65 procent, har en väntetid som är kortare än 10 veckor. Antalet kommuner som angett 21 veckor eller mer har minskat ifrån 19 procent till 12 procent för kvinnor och 18 procent till 12 procent för män i jämförelse med föregående år. Den vanligaste orsaken till att nyanlända får vänta på att få påbörja samhällsorienteringen är att kommunen väntar in fler deltagare som talar samma språk innan en ny grupp startas. Detta gäller för såväl kvinnor som män. Det finns dock skillnader mellan könen vad gäller orsaker till väntetider. För kvinnor är kö till barnomsorg och föräldraledighet de främsta orsakerna till väntan på att påbörja samhällsorientering. För männen är det svårighet att samordna samhällsorientering med andra insatser.

Figur 2. Främsta orsakerna till väntetid enligt kommunerna. Frågan har besvarats av 260 kommuner.

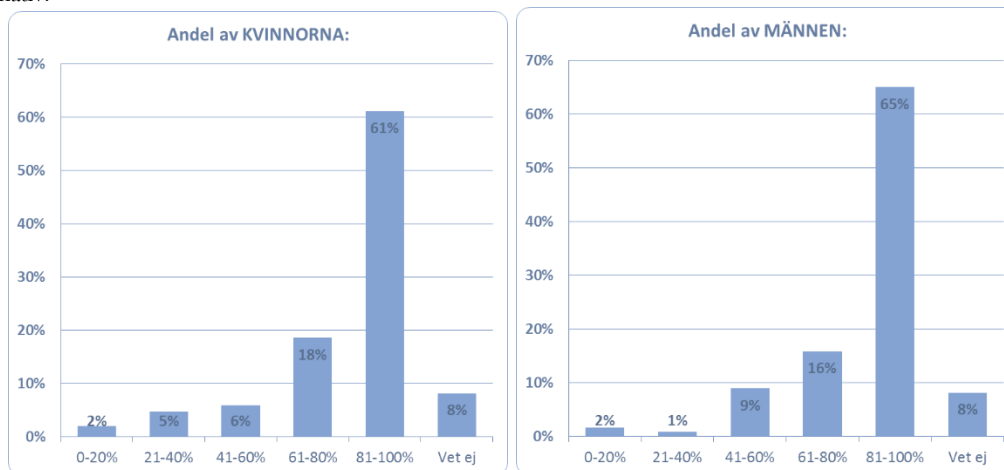
⁹ <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Aktuell-statistik.html>

¹⁰ Förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare

2.4 Avbrott och avbrottsorsaker

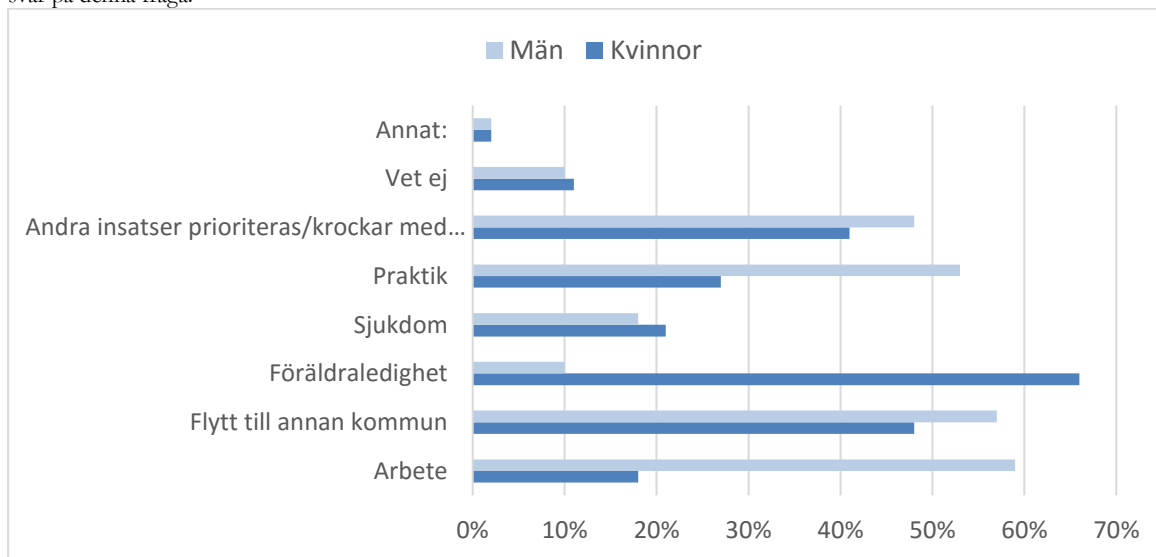
Begreppet avbrott har inte definierats i enkäten varför kommunerna kan ha tolkat begreppet olika. Kommunernas uppgifter tyder dock på att en stor andel av dem som påbörjar samhällsorienteringen också slutför den inom ett år från att de anmälde till samhällsorienteringen.

Figur 3. Kommunerna har svarat på frågan: Hur stor andel av dem som omfattas av etableringslagen slutför samhällsorienteringen inom ett år från att de anmälde till samhällsorienteringen? Kommunerna har kunnat lämna ett svarsalternativ.

Nytt i årets enkät är att kommunerna fått svara på frågorna om avbrott fördelat på kön. När det gäller antal avbrott så är skillnaderna endast några få procentenheter mellan könen. När det gäller avbrottsorsaker är dock skillnaderna stora. För kvinnor är den främsta orsaken till avbrott föräldraledighet. Den främsta orsaken till avbrott från samhällsorienteringen för männen är arbete. Att nyanlända kvinnor i större utsträckning än nyanlända män gör avbrott för föräldraledighet kan relateras till uttag av föräldrapenning för befolkningen i stort, där kvinnor i snitt tar ut 74 procent och männen 26 procent. Det sker en gradvis utjämning i uttag av antalet dagar med föräldrapenning över åren, men i mycket långsam takt. Sedan 2005 har det förändrats med endast 6 procentenheter.¹¹

Figur 3. Vanligaste orsakerna till att samhällsorienteringen avbryts enligt kommunerna. Kommunerna har kunnat lämna flera svar på denna fråga.

¹¹ Statistiska centralbyrån, På tal om kvinnor och män 2016. S 39.

2.5 Den utökade målgruppen

Kommunen ska aktivt verka för att nå den utökade målgruppen och motivera dem att delta. 95 procent av svarande kommuner uppger att man erbjuder samhällsorientering till den utökade målgruppen. Dock uppger kommunerna att det är svårt att nå den utökade målgruppen. Kommunerna uppger att de aktivt arbetar med att marknadsföra samhällsorienteringen till målgruppen och den vanligaste kanalen att nå målgruppen är via sf. Sammanlagt rapporterar kommunerna 2509 deltagare i den utökade målgruppen under undersökt period. De kommuner (60 procent av kommunerna) som kan se skillnad i statistiken på deltagare inom etableringen med de i den utökade målgruppen rapporterar 1633 deltagare. Övriga kommuner (40 procent) som inte kan se skillnad i statistiken har uppskattat antal deltagare i den utökade målgruppen till 876 personer. Vid förra årets undersökning var siffran 1190 deltagare i den utökade målgruppen, men kommunerna som inte kunde särskilja målgrupperna i statistiken hade då inte möjligheten att uppskatta antalet deltagare.

I förarbetet till lagen om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare beräknades den utökade målgruppen omfatta cirka 17 000 personer per år. Det uppskattades att 40 procent, 6800 personer, av målgruppen skulle välja att delta.¹² Det saknas beräkningar av hur stor den utökade målgruppen är idag. Redan året efter lagens införande förändrades utlänningslagen (2005:716) markant avseende vilka anhöriga som skulle kunna omfattas av den utökade målgruppen. Såväl utlänningslagen som lagen om den utökade målgruppen har efter det förändrats 22 gånger.¹³ I årets enkät har kommunerna ombetts uppskatta hur stor den utökade målgruppen är. 113 av kommunerna svarade på frågan och uppskattade antalet till 3470 personer som omfattas av den utökade målgruppen. 17 av kommunerna uppskattade antalet till noll och 147 kommuner svarande inte på frågan.

3. Genomförande av samhällsorienteringen

3.1 Språk

Samhällsorientering ska påbörjas så snart som möjligt efter att en etableringsplan har upprättats. Den ska i möjligaste mån bedrivas på modersmål eller annat språk som deltagaren behärskar väl¹⁴. Dialog och reflektion är också centrala delar i samhällsorienteringen vilket förutsätter att deltagaren kan uttrycka sig på sitt eget språk eller annat språk som den behärskar.

Det vanligaste språkalternativet som de svarande kommunerna ger samhällsorientering på är modersmål, vilket också har varit det vanligaste språkalternativet över tid. Andelen kommuner som ger samhällsorientering på annat språk som deltagare behärskar väl, på svenska med tolk eller på lätt svenska har varit relativt låg vid varje uppföljning som länsstyrelserna gjort. I uppföljningen 2017 kan utläsas att fler kommuner angett att samhällsorientering ges på annat språk som deltagaren behärskar väl, vilket kan bero på att frågan mellan 2016 och 2017 ställdes olika. Det är endast 16 kommuner av 260 som besvarat uppföljningsenkäten som inte erbjuder samhällsorientering på modersmål. I dessa kommuner erbjuds samhällsorientering framförallt på lätt svenska eller svenska med tolk.

¹² Utökad målgrupp för samhällsorientering, Ds 2012:24.

¹³ Lag (2013:156) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare, samt, Utlänningslag (2005:716)

¹⁴ 7 § Förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare.

Figur 4. Vanligaste språkalternativet som samhällsorientering genomförs på. 2017 kunde kommunerna ange flera svar och 2016 endast ange ett svarsalternativ.

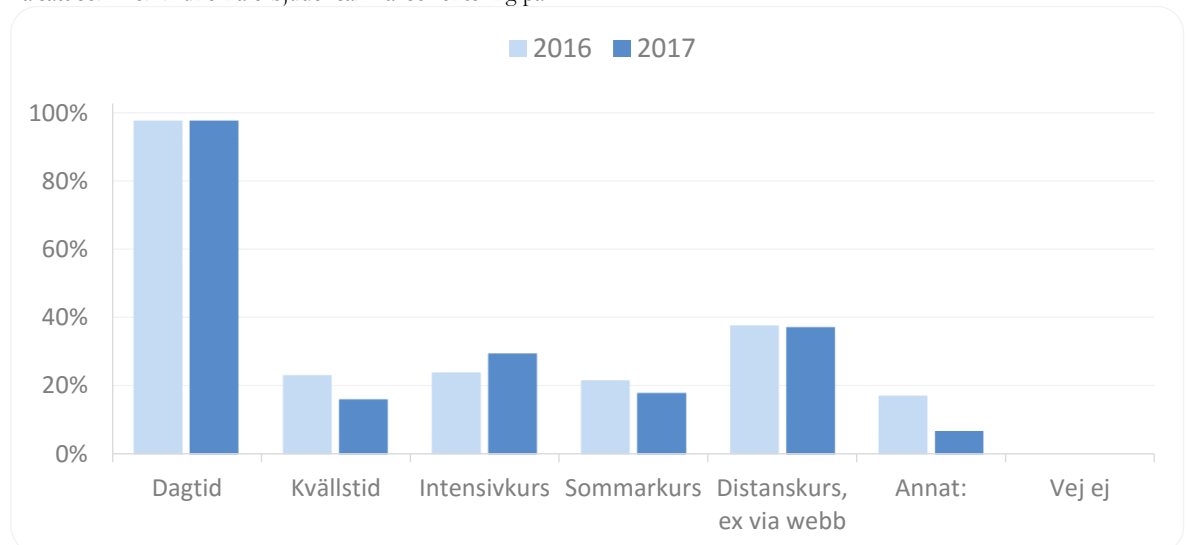
3.2 Flexibilitet

Varje nyanländ ska erbjudas en samhällsorientering som omfattar minst 60 timmar. Den ska kunna kombineras med arbete, studier och andra aktiviteter för att underlätta och påskynda etableringen i arbetslivet¹⁵. För att kvinnor och män på lika villkor ska kunna delta i samhällsorientering parallellt med andra insatser eller arbete, kan en viss flexibilitet vara nödvändig. I stort sett alla kommuner som besvarat länsstyrelsens uppföljningsenkät under 2017 erbjuder samhällsorientering på dagtid.

Vissa kommuner erbjuder även samhällsorientering på kvällstid, som intensivkurs eller som sommarkurs. Sex kommuner har angett att samhällsorientering inte erbjuds på dagtid utan där erbjuds andra alternativ. På frågan om vilka fler tider än dagtid som samhällsorienteringen erbjuds svarade kommunerna i fritext bland annat såhär:

”Vi har via Regionförbundet haft en kvällskurs för kvinnor/föräldralediga kvinnor.”
”Vi är flexibla och kan erbjuda SO både på kvällar och helger om behov skulle uppstå.”
”Vi har ett pass på helgen. Vi testat det under en tid.”

Figur 5. Vilka sätt som kommunerna erbjuder samhällsorientering på.

¹⁵ 5 § Förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare.

3.4 Kompletterande samhällsorientering

Utöver förordningens angivna 60 timmar samhällsorientering uppger ca hälften (140 kommuner) av svarande kommuner att nyanlända erbjuds kompletterande timmar med samhällsorientering. Det varierar hur många timmar den kompletterande samhällsorientering omfattar, från ett par timmar extra upp till 60 extratimmar.

Den kompletterande samhällsorienteringens innehåll varierar också, men mest förekommande, (116 kommuner), är hälsokommunikation. Antalet extratimmar hälsokommunikation som dessa kommuner erbjuder nyanlända kvinnor och män varierar från 3 timmar till 20 timmar. I de flesta kommuner som ger extra timmar med hälsokommunikation ges detta i anslutning till samhällsorienteringen. Det är även relativt vanligt att kommunen har fler timmar med fokus på lokalt inriktad samhällsorientering. Andra exempel på inslag i en utökad samhällsorientering är fokus på arbetsmarknad, föräldraskap och studiebesök.

3.5 Kommunala planer och utvärderingar

Alla kommuner ska ha en plan för samhällsorienteringens innehåll och omfattning¹⁶. Planen ska vid behov revideras och då ska hänsyn tas till nya förutsättningar och hur genomförandet fungerat. 211 kommuner, som besvarat länsstyrelsens uppföljningsenkät 2017, har idag en plan för samhällsorienteringen. Idag saknar 21 kommuner en plan för samhällsorientering och 28 respondenter vet inte om det finns en plan i deras kommun. Det finns inte specificerat i förordningen vad en plan ska innehålla mer än att den ska innefatta innehåll och omfattning¹⁷.

För att samhällsorienteringen ska bli så bra som möjligt är utvärderingar av organisering och genomförande samt deltagarnas synpunkter viktiga. Organisering och genomförande samt deltagarnas synpunkter utvärderas minst varje halvår eller varje år av drygt 100 kommuner. Några kommuner vet inte huruvida detta görs, eller på vilket sätt, och ett fåtal utvärderar aldrig dessa delar.

3.6 Samhällskommunikatörer

Samhällskommunikatörerna är de som ska ge nyanlända samhällsorientering och bidra till att de får en grundläggande förståelse för det svenska samhället och en grund för fortsatt kunskapsinhämtning. Det varierar mellan kommuner och län hur lätt eller svårt det är att rekrytera samhällskommunikatörer. Kommunerna ställer också olika krav gällande utbildningsbakgrund för rekrytering av samhällskommunikatörer:

”Som samhällskommunikatör ska du behärska både svenska och modersmål i tal och skrift, ha kunskap om svenska samhället, kultur etc. lika bra som i hemlandet, klara att kunna leda grupper med ett professionellt förhållningssätt.”

”Vi får nöja oss med att de i bästa fall har pedagogisk utbildning och/eller erfarenhet av undervisning”

”Helst någon form av högskola, god svenska.”

”Vi har utbildat våra kommunikatörer själva.”

16 8 § Förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare.

17 8 § Förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare.

4. Samverkan

4.1 Samverkan mellan kommuner och Arbetsförmedlingen

83 procent av kommunerna upplever att samverkan med Arbetsförmedlingen fungerar bra eller mycket bra då det gäller anmälan till samhällsorienteringen. Arbetsförmedlingen har ansvar för att samordna insatserna inom etableringen och att anmäla deltagaren till insatser såsom samhällsorientering. I många av länen har det tagits fram olika webbverktyg av kommuner och arbetsförmedling i samråd för att hantera anmälningsförfarandet. Det saknas dock ett gemensamt nationellt system för detta och i några kommuner hanterar aktörerna anmälningarna mer eller mindre manuellt.

När det gäller kommunernas och Arbetsförmedlingens samverkan kring uppföljning av deltagarnas frånvaro upplever ca 33 procent av kommunerna att samarbetet fungerar dåligt eller mycket dåligt. Svaren i årets webbenkät (inklusive fritextsvar) till kommunerna pekar på att kommunerna önskar en fördjupad/bättre samverkan med Arbetsförmedlingen när det gäller anmälan och andra administrativa rutiner.

4.2 Regional samverkan

Länsstyrelserna ska främja och stödja samarbete mellan kommuner om samhällsorienteringen och verka för regional samverkan mellan kommuner, statliga myndigheter och andra relevanta aktörer i planering, organisering och genomförande av insatser för vissa nyanlända invandrare.¹⁸

En majoritet av länen rapporterar om en hög grad av samverkan kring samhällsorienteringen i respektive län. Många av länen stödjer också samverkan kring samhällsorientering med utvecklingsmedel. När det gäller regional samverkan svarar 90 % av kommunerna att man är nöjda eller mycket nöjda. I många av länen sker en samordning och en samverkan kring samhällsorienteringen. Detta sker antingen genom att flera kommuner gått samman och gemensamt ordnar samhällsorientering eller gemensamt upphandlar den. I alla län finns någon form av regelbundna nätverksträffar på temat samhällsorientering, ofta arrangerade av länsstyrelserna.

4.3 Nationell samverkan

Varje år genomförs nationella konferenser på temat samhällsorientering, många initierade och delvis arrangerade av länsstyrelserna. 60 procent av kommunerna anser att det finns ett stort eller mycket stort behov av nationell samverkan. I fritextsvaren efterfrågar man bland annat följande:

”Gemensam utbildning för kommunikatörer”
”Samsyn hos kommuner och AF om SO”
”Gemensamt system för statistik”

Av 51 fritextsvar på frågan ”inom vilka områden ser ni ett behov av nationell samverkan” så efterfrågar 28 av respondenterna en nationell utbildning/kompetensutveckling av kommunikatörer inom samhällsorientering och hälsokommunikation.

4.3.1 Samhällsportalen informationsverige.se

Samhällsportalen www.informationsverige.se är sedan lanseringen 2012 ett nationellt redskap

¹⁸ Förordning (2010:1138 om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare samt Förordning (2016: 1363) om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare.

som erbjuder nyanlända och asylsökande en väg in till gratis grundläggande information på tio språk om det svenska samhället. Samhällsportalen samfinansieras av länsstyrelserna, Arbetsförmedlingen och Migrationsverket och förvaltas av Länsstyrelsen Västra Götaland. Innehållet på portalen är framtaget utifrån målgruppens behov före och under etableringsprocessen. En viktig funktion för samhällsportalen är att stödja tjänstemän i sin kommunikation med målgruppen asylsökande och nyanlända, bl.a. grundinformation i samband med asylansökan, information om landets kommuner, tillgängliga arbeten relaterad till geografi, information om tidiga insatser för asylsökande m.m. Informationsverige.se erbjuder också pedagogiskt material och digitala inlärningsverktyg på för elever och lärare när det gäller svenska och samhällsorientering. Under 2017 har ytterligare informationsmaterial tagits fram för att möta målgruppernas behov, bland annat en animerad film, foldrar och affischer.

Under 2017 hade informationsverige.se drygt 1 miljon unika besökare. Sidorna för samhällsorientering på portalen hade 764 344 sidvisningar vilket motsvarar cirka 26 % av det totala antalet sidvisningar.

För att underlätta och ge stöd till individer och aktörer inom samhällsorienteringen tillgängliggörs boken ”Om Sverige”¹⁹ på informationsverige.se. Boken finns översatt på de 9 mest förekommande språken hos nyanlända och kan laddas ner gratis eller beställas mot en kostnad i tryckta exemplar. Bokens innehåll baseras på de obligatoriska kunskapsblocken i förordning (2010:1138) om samhällsorientering och innehåller bland annat texter om demokrati, religion och sekularisering, skola och barnomsorg, barns rättigheter, diskriminering och jämställdhet, synen på våld, familjen, släkten och individualism, parrelationer och äktenskap.

Under 2017 laddades ”Om Sverige” ner i sin helhet 24 517 gånger. Den arabiska versionen står för ca 30% av nedladdningarna, engelska, dari och persiska för ca 6 - 8%. Under 2017 har Länsstyrelsen Västra Götalands distribuerat 3 600 exemplar av boken ”Om Sverige” på svenska och 2 900 exemplar på arabiska. Böckerna har skickats till ca 200 orter runt om i Sverige.

4.3.2 MILSA utbildningsplattform

Som en följd av behovet av en gemensam nationell utbildning har länsstyrelserna i samverkan med MILSA, en forskningsbaserad stödplattform för migration och hälsa, under flera år planerat för ett nationellt utvecklingsarbete i syfte att stödja en kvalitetsssäkring och ökad kvantitativ kapacitet i relation till modersmålsbaserad samhälls- och hälsokommunikation. Bland annat har en nationell förstudie genomförts i syfte att inventera behov och möjligheter kopplat till att utöka samhällsorienteringen med hälsokommunikation.

I projektet MILSA utbildningsplattform för samhälls- och hälsokommunikation samverkar samtliga länsstyrelser med ett 30-tal aktörer inom samhällsorienteringen, företrädare för idéburen sektor samt fem lärosäten. Projektet ska under 2017–2020 stödja en nationell kapacitetsutveckling inom samhällsorienteringen genom att dels utbilda kommunikatörer i hela landet, dels stödja kunskapsbaserade samverkansprocesser runt samhällsorienteringen och dels arbeta fördjupat inom psykisk hälsa och välbefinnande (på särskilt uppdrag av Socialdepartementet).

Utbildningen är lika fördelad mellan samhällsorientering och hälsa och har en tonvikt på

¹⁹ ”Om Sverige” är en bok om samhällsorientering för nyanlända. Syftet med boken är att ge grundläggande information till människor som kommer till Sverige samt att ge stöd till landets kommuner i arbetet med samhällsorienteringen. Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Göteborgs Stad genomför återkommande gemensamma revideringar av boken.

färdigheter och pedagogik inom ett antal berörda sakområden i totalt 20 utbildningsmoduler. Ansvaret för modulerna är fördelade mellan fem universitet (Malmö, Lund, Uppsala, Örebro och Mittuniversitetet) med Uppsala som samordnande universitet. Samtliga moduler genomsyras av stöd från sakkunniga och experter, och av tvärgående perspektiv såsom demokrati, jämlikhet, jämställdhet, föräldraskap och psykisk hälsa. Dessa perspektiv har identifierats som centrala både ur ett systemperspektiv och av berörda kommunikatörer i tillkopplade verksamheter. Totalt planeras utbildningen omfatta cirka 170 kommunikatörer. Arbetet kommer att utvärderas parallellt på flera nivåer. Plattformen och utvecklingsarbetet är länkad till informationssverige.se.

5. Samlad bedömning

5.1 Högt deltagande – men avbrott och väntetider behöver åtgärdas

Samhällsorienteringen har en stor potential som en samlade arena för etablering av nyanlända och är en viktig resurs för att skapa tidiga och bättre förutsättningar för nyanländas egenmakt, hälsa samt etablering i samhälls- och arbetsliv. Det är därför positivt att nästintill samtliga kommuner erbjuder nyanlända samhällsorientering och att merparten av nyanlända också deltar. När det gäller kvinnors och mäns deltagande i samhällsorientering finns dock skillnader i både avbrott och väntetider som riskerar att fördröja kvinnors deltagande i etableringsinsatser. Ökad flexibilitet i utbud/schema för samhällsorientering är ett utvecklingsområde som skulle kunna bidra till att kvinnor och män i högre utsträckning kan delta på lika villkor. Detta skulle ge ökade möjligheter för exempelvis kvinnor och män att få del av samhällsorienteringen under föräldraledigheten och även ge ökade möjligheter att kombinera samhällsorientering med andra insatser i etableringen.

5.2 Deltagande hos den utökade målgruppen behöver följas

Brister i statistikhantering gör det svårt att få fram tillförlitliga data över deltagande i samhällsorientering hos den utökade målgruppen. Ur såväl ett egenmaktsperspektiv som för kommunernas planering och genomförande bedömer länsstyrelserna att denna fråga behöver följas närmare under kommande år.

5.3 Likvärdighet i genomförande

I förordningen om samhällsorientering anges att kommunerna själva kan bestämma hur samhällsorienteringen ska utformas samt vilken kompetens den som utför denna ska ha.²⁰ Eftersom det saknas formell styrning blir resultatet 290 olika kunskapsmyndigheter på området. En effekt av detta är stora skillnader mellan kommuner vad gäller genomförande, språk, material och metod. Där vissa nyanlända erbjuds samhällsorientering på svenska erbjuds andra samhällsorientering med kommunikatörer på modersmål. Även antalet timmar varierar stort i landet. Ur ett likvärdighetsperspektiv bedömer länsstyrelserna att åtgärder behöver vidtas för att minimera skillnaderna. Till framgångsfaktorer i det arbetet hör dock de gemensamma kunskapsallianser som exempelvis samhällsportalen www.informationssverige.se, nationella konferenser om samhällsorientering samt aktuell utveckling av MILSA - nationell utbildningsplattform – som bidrar till gemensam riktning och utveckling av arbetet.

5.4 Gemensamma rutiner för statistikhantering och uppföljning behöver utvecklas

Länsstyrelserna konstaterar att det saknas ett gemensamt system för anmälan och rapportering av samhällsorienteringen. En del av denna problematik blir tydlig vid en granskning på

²⁰ Förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare.

kommunnivå och även i viss mån på länsnivå. Grunden för uppföljning är rättvisande statistik och länsstyrelserna bedömer därför att statistikhantering är ett angeläget utvecklingsområde.

5.5 Länsstyrelsernas roll i samhällsorienteringen

Länsstyrelserna fyller en viktig funktion inom samhällsorienteringen med insatser som främjar samverkan, samordning, uppföljning och utveckling såväl regionalt som nationellt. Genom nätverk, konferenser, utbildningar och utvecklingsmedel stöttas det regionala arbetet. Via MILSA utbildningsplattform och informationsverige.se bedrivs även viktig nationell utveckling inom utbildning, material och metod. Genom länsstyrelsernas uppdrag om tidiga insatser för asylsökande och andra uppgifter kring nyanlända och ensamkommande barn har länsstyrelserna också den överblick över hela mottagningskedjan från asyltid till etablering där inte minst samhällsinformation och samhällsorientering är en viktig röd tråd.

6. Avslutande kommentarer

Det övergripande målet för samhällsorienteringen är att deltagaren utvecklar kunskap om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna.²¹ I detta ingår även begreppen jämlikhet och jämställdhet. Länsstyrelsen gör bedömningen att samhällsorienteringens genomförande och organisering i större utsträckning skulle kunna referera till de jämställdhetspolitiska målen. En jämställdhetsintegrering av material, metod och genomförande av samhällsorientering bör därför systematiseras och samordnas nationellt. För att jämställdhetsintegreringen och annat utvecklingsarbete skall få bättre effekt måste en del av utvecklingsarbetet ske i samverkan med övriga aktörer inom etableringen såsom kommunernas övriga insatser för nyanlända, Arbetsförmedlingen och andra aktörer inom etableringen av nyanlända.

Länsstyrelserna ser ett behov av utökad nationell styrning för att säkerställa likvärdighet och minimera skillnader i genomförande och innehåll av samhällsorienteringen i landet. I sammanhanget kan *informationsverige.se* som *MILSA utbildningsplattform* nämnas som två viktiga instrument i detta. Informationsverige.se är en av landets mest välbesökta samhällsinformationsportaler och boken ”Om Sverige” välanvänd i samhällsorientering. Med portalen som samlade forum för både deltagare och anordnare av samhällsorientering finns goda möjligheter att nå ut med kvalitetssäkrat material, sprida goda exempel på verksamhet och även att ge en plattform för erfarenhetsutbyte om metod och material till kommunikatörer. MILSA utbildningsplattform svarar i sin tur för ett angeläget behov kring utbildning och fortbildning av kommunikatörer som är ytterligare ett viktigt led i att stärka kvalitetssäkringen i samhällsorienteringen. Länsstyrelserna bedömer att informationsverige.se och MILSA utbildningsplattform är centrala redskap för utveckling av samhällsorienteringen men att en långsiktig finansiering i båda fallen är avgörande för att skapa en hållbarhet över tid och möjligheter till ytterligare breddning.

Ett nationellt system för uppföljning och statistik skulle ge bättre förutsättningar och underlag för planering och utveckling av samhällsorienteringen. Ett utvecklingsområde relaterat till detta är behovet av nationella riktlinjer för hantering och lagring av data som registreras vid anmälan och avslut av deltagare i samhällsorienteringen.

Länsstyrelserna vill göra regeringen uppmärksam på de utmaningar som riskerar att följa av

²¹ Förordningsmotiv (2010:1) förordning om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare, §2.

den nya lagstiftningen kring etableringen där samhällsorienteringen försvinner som obligatorium. Det kan exempelvis handla om att fler avbrott och färre personer som anmäls till samhällsorienteringen. Det är därför angeläget att fortsatt bevaka om och hur deltagande i samhällsorientering påverkas av förändringen.

Avslutningsvis ser länsstyrelserna positivt på regeringens insatser för att involvera fler kommuner i arbetet med samhällsinformation redan med start under asyltiden. Att tidigarelägga etableringsinsatser, däribland samhällsorientering, ger vinster för såväl individen som samhället och en mer sömlös övergång till etableringen efter uppehållstillstånd.